

บทที่ 5 สรุป

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่องสร้างสรรค์การประพันธ์ลายเกี่ยวของของ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความเป็นมา และโครงสร้างของลายดนตรีพื้นบ้านอีสานทำนองทางสั้น และการสร้างสรรค์ลายเกี่ยวของ เพื่อบรรเลงในวงดนตรีพื้นบ้านอีสาน ผลการวิจัยสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ความเป็นมาและโครงสร้างลายดนตรีพื้นบ้านอีสานทำนองทางสั้น
2. การสร้างสรรค์ลายเกี่ยวของ
3. อภิปรายผล
4. ข้อเสนอแนะ
 - 4.1 ข้อเสนอแนะทั่วไป
 - 4.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งต่อไป

ความเป็นมาและโครงสร้างลายดนตรีพื้นบ้านอีสานทำนองทางสั้น

ลายทำนองทางสั้นจากการศึกษา ไม่ปรากฏหลักฐานว่าเกิดขึ้นสมัยใด ทำนองทางสั้นเป็นท่วงทำนองแคนที่ใช้ประกอบการลำทางสั้นหรือลำกลอน ท่วงทำนองจะเหมือนกันแต่แตกต่างกันที่ระดับเสียง ประกอบด้วย ลายสุดสะแนนมีระดับเสียงอยู่ในบันไดเสียงจีโหมด (G Mode) หรือซีเมเจอร์ (C Major) ลายโป้ซ่ายมีระดับเสียงอยู่ในบันไดเสียงซีโหมด (C Mode) หรือเอฟเมเจอร์ (F Major) และลายสร้อยมีระดับเสียงอยู่ในบันไดเสียงดีโหมด (D Mode) หรือจีเมเจอร์ (G Major) ลายทางสั้นให้ความสนุกสนาน ร่าเริง ด้วยจังหวะที่กระชับรวดเร็วซึ่งทั้ง 3 ลายนี้ จัดอยู่ในบันไดเสียงทางเมเจอร์ ลายทางสั้นจำแนกออกได้เป็น 3 ลาย ดังนี้

1. ลายสุดสะแนน เป็นลายที่นิยมที่สุดในการบรรเลงประกอบหมอลำ เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า “ลายสุดสายแนน” ซึ่งคำว่า “แนน” มีความหมายว่าต้นตอหรือสายใย เช่น คนเราถ้าเป็นสามภรรยา กันในอดีตชาติ ชาตินี้ก็ได้มาเกิดเป็นเนื้อคู่กันดังอดีต สุดสายแนน จึงอาจหมายถึง สุดสายสัมพันธ์ที่มีมาแต่ชาติปางก่อนหรือบุพเพสันนิวาสนั่นเอง ลายสุดสะแนนเป็นลายที่มีจังหวะเร็ว ท่วงทำนองโลดแล่นร่าเริงทีก มีลีลากระชับ สนุกและไพเราะเป็นพิเศษ ถือว่าเป็นลายครูที่ซ่อนกลเม็ดเด็ดพลายของลายแคนเอาไว้ ซึ่งบรรดาหมอลำต่างก็ทราบดีว่า เขาจะต้องเป่าลายสุดสะแนนให้เป็นก่อน ก่อนที่จะก้าวไปสู่ลายอื่นๆ ใครได้ฟังลายสุดสะแนนแล้ว มักจะคิดถึงบ้านเกิดเมืองนอน บิดา มารดา ญาติพี่น้อง หรือคนรัก ทำให้เกิดอารมณ์เคลิบเคลิ้มขึ้นอย่างจับใจ จนอยากหวนกลับไปหา ลายสุดสะแนนเหมาะสำหรับหมอลำที่มีเสียงต่ำ ใช้เสียง โด เร มี ซอล ลา เป็นเสียงหลักในการเดินทำนอง ดิตสุดที่ซอล และ ซอลสูง เป็นเสียงเสฟ (Drone)

2. ลายโป้ซ่าย มีท่วงทำนองเดียวกับลายสุดสะแนน เพราะประยุกต์มาจากลายสุดสะแนน มีจังหวะค่อนข้างเร็ว สามารถเป่าแสดงอารมณ์โศกเศร้า รำพึงรำพันได้เป็นอย่างดี บางครั้งสามารถเปลี่ยนท่วงทำนองไปเป็นอารมณ์สนุกสนานเร้าใจได้อีกด้วย เหตุที่เรียกว่าลายโป้ซ่าย เพราะว่าคนเป่า

จะต้องใช้นิ้วหัวแม่มือซ้าย หรือภาษาอีสานเรียกว่านิ้วโป้ซ้ายปิดรูลูกแคนลูกแรกข้างซ้ายไว้ตลอดเวลาที่เป่า ลายนี้เหมาะสำหรับหมอลำที่มีระดับเสียงปานกลาง ใช้เสียง ฟา ซอล ลา โด เร เป็นเสียงหลัก ในการเดินทำนอง ตีตีสุดที่ โดสูง และ ซอลสูง เป็นเสียงเสฟ (Drone) มีทำนองเดียวกันกับ ลายสุดสะแนน แต่เป็นด้วยความยากง่ายของการใช้นิ้วจึงแตกต่างจากลายสุดสะแนน ที่เรียกว่า ลายโป้ซ้าย ก็เพราะว่ารูตีสุดรูหนึ่งต้องปิดด้วยนิ้วหัวแม่มือซ้ายคือ เสียงโดสูง

3. ลายสร้อย ส่วนมากลายนี้ใช้เล่นเดี่ยวเสียมากกว่าประกอบหมอลำ ลายนี้เทียบได้กับ เสียงใน ซอล ลา ที เร มี ตีตีสุดที่ เรสูง และ ลาสูง เป็นเสียงเสฟ (Drone) เหมือนกับลายน้อย “ลายสร้อย” ที่เรียกเช่นนี้เพราะคำว่า “สร้อย” ในภาษาอีสานหมายถึง “การทำให้เล็ก” หรือ “ฉีกให้ เป็นส่วนย่อยลงไปอีก” เช่นคำว่า สร้อยพิน ก็หมายถึงผ่าพินให้เล็กลงไปอีก เพื่อความสะดวกในการ ตีตีสุด “ตองสร้อย” ก็หมายถึง ใบตองกล้วยที่ถูกลมพัดจนฉีกเป็นเส้นเล็ก ดังนั้นคำว่า “ลายสร้อย” จึงหมายถึงลายแคนที่มีเสียงเล็กแหลมสูงมาก ๆ และเป็นลายที่ฉีกทางเล่น กลเม็ดเด็ดพรายออกไป เป็นลายน้อยได้ ลายสร้อยมีท่วงทำนองเช่นเดียวกับลายโป้ซ้าย จึงยากที่จะแยกเสียงระหว่างลายสร้อย กับลายโป้ซ้าย แต่โดยทั่วไปแล้ว ลายสร้อยมีเสียงสูงกว่าลายโป้ซ้าย ที่เรียกว่าลายสร้อยก็เพราะมีเสียง ที่แหลมและสูงมากเป็นลายที่มีจังหวะเร็วเร้าใจ ชวนให้คิดถึงชีวิตแต่หนหลัง เป็นลายที่เปลี่ยนระดับ เสียงจากลายสุดสะแนนและลายโป้ซ้าย

โครงสร้างของทำนองทางสั้นประกอบด้วย ทำนองเกริ่น(introduction) ทำนองเนื้อหา (maintheme) และทำนองลง (closing)

การสร้างสรรคัลลายเกี่ยวลงของ

คณะผู้วิจัยได้นำทำนอง หรือท่อนเพลงบางท่อน ที่มีความไพเราะของอาจารย์แต่ละท่านที่ได้ บรรเลงเดี่ยวแคนไว้ นำมาร้อยเรียงเชื่อมต่อและเพิ่มเติมให้เกิดเป็นลายที่สร้างสรรค์ขึ้นมาใหม่ เพื่อใช้ ในการบรรเลงวงดนตรีพื้นบ้านอีสาน (วงโปงลาง) จึงได้นำเอาแนวคิดจากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านแคน และด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน มาเป็นแนวคิดสร้างสรรค์ลายเกี่ยวลงของ ดังนี้

แนวคิดจาก อาจารย์บัวชัยศิลป์ แก้วแสนไชย คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางทฤษฎีการ เป่าแคนและการปฏิบัติการเป่าแคนของ อาจารย์บัวชัยศิลป์ แก้วแสนไชย พบว่า ท่านมีเอกลักษณ์

หรือจุดเด่นด้านการใช้ลมที่รวดเร็วพลีไหวในการเป่าเก็บตัวโน้ต หรือจังหวะกาเต้นก๊อน และได้รับฉายาจากผู้ฟังว่า “ลมพัดยอดไฟ” และลายแคนทำนองทางสั้นของท่านจะมีชื่อเรียกในแต่ละท่อน เช่น สะแนนตรง ลูกเหิน ออกน้อย ลูกฟาด ลูกสั้ม ลูกหมาหลง เป็นต้น

แนวคิดจาก อาจารย์ทองคำ ไทยก้า คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางทฤษฎีการเป่าแคนและการปฏิบัติการเป่าแคนของ อาจารย์ทองคำ ไทยก้า พบว่า ท่านมีจุดเด่นหรือเอกลักษณ์ในการเป่าแคน คือ ทำนองลายแคนและเทคนิคการใช้ลมในการเป่าแคน ในการบรรเลงเดี่ยวแคนและการเป่าแคน ประกอบหมอลำกลอน

แนวคิดจาก อาจารย์สมหวัง แอวอ่อน การเป่าแคนของอาจารย์สมหวัง แอวอ่อน เป็นลายที่ทำให้ความรู้สึกจินตนาการความหลังในอดีตได้ดีมาก เพราะการบรรเลงนั้นมีเทคนิคการใช้ลมบังคับ จังหวะได้สม่ำเสมอเรียบ ๆ ไม่ค่อยมีจังหวะที่ทำให้เปลี่ยนเป็นอารมณ์อื่น ทำให้ผู้ฟังสามารถรับฟังได้อย่างสบาย ๆ ไม่เครียดในการฟัง

แนวคิดจาก อาจารย์ทองคำ เต้าทอง การเป่าแคนของอาจารย์ทองคำ เต้าทอง มีเทคนิคและวิธีการบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว คือ ทำนองลายแคนนั้นจะมีต้นแบบทำนอง มาจากหมอลำกลอนทำนองอุบล โดยเฉพาะทำนองทางสั้น เช่น ลายสุดสะแนน จะมีท่วงทำนอง ที่เรียบเรียงไว้เหมือนคำร้อง (ลำกลอน) ทำให้ลายสุดสะแนนของอาจารย์ทองคำ เต้าทอง มีองค์ประกอบคล้ายกับการลำของหมอลำกลอนทำนองอุบล

แนวคิดจาก อาจารย์ทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ ในการเป่าโหวดลายสุดสะแนนของท่านนั้น จะประกอบด้วย ท่อนเกริ่น โอ้ เดินกลอน ญ่าว และลงกลอน ซึ่งมีองค์ประกอบเหมือนการลำกลอนของหมอลำกลอน และมีความไพเราะให้อารมณ์ที่สนุกสนานเพลิดเพลินต่อผู้ฟังมาก

แนวคิดจาก อาจารย์บุญมา เขาวง ในการบรรเลงพิณของอาจารย์บุญมา เขาวง จะมีเทคนิคและวิธีบรรเลงที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะ โดยเฉพาะลายสุดสะแนน จะประกอบด้วย ท่อนโอ้ ลำ รำวงเกี้ยว เดิน รำวง ญ่าว ซึ่งมีองค์ประกอบเหมือนการลำกลอนของหมอลำกลอน

แนวคิดที่ได้จากอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญด้านแคน และด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน คณะผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวคิดในการสร้างสรรค์ประพันธ์ลายเกี้ยวลองซอ โดยลายเกี้ยวลองซอมีโครงสร้างดังนี้

1. จ๊าด คือ การให้เสียงสัญญาณในการเริ่มบรรเลงในท่อนขึ้น เป็นการประสานเสียงของเครื่องดนตรีทุกเครื่องให้เป็นกลุ่มคอร์ดแบบ (Dynamic) โดยเริ่มจากเสียงเบา ๆ ไปหาเสียงหนัก

2. โอ้ คือ การเทียบเสียงของหมอลำกลอนให้เข้ากับเสียงแคน ก่อนจะลำเพื่อเทียบหาคีย์หรือบันไดเสียง (Scale) ของแคนว่าจะสามารถลำเข้ากับแคนได้หรือไม่ “โอ้” เป็นการเกริ่นนำที่มีจังหวะอิสระ (Parlando - rubato) จังหวะที่มีความยืดหยุ่นมากคล้ายกับการพูด การโอ้ของลาย เกี่ยวลองซอ จะแบ่งออกเป็น 3 ช่วง ดังนี้

2.1 การเกริ่นนำ โป่งกลาง แคน และซอ จะบรรเลงเกริ่นขึ้นพร้อมกัน

2.2 การโอ้กลอนขึ้น โหวดเปรียบเสมือนผู้ลำแบบการโอ้กลอนขึ้น ของหมอลำกลอน โดยให้แคนเป่าคลอเหมือนการเป่าแคนประกอบการลำกลอน

2.3 การรับการโอ้กลอนขึ้น พิณรับช่วงจากการโอ้กลอนขึ้นของโหวด และจะมีท่วงทำนองที่เหมือนการชักชวนให้เครื่องดนตรีเครื่องอื่น ๆ ให้อยากร่วมที่จะสนุกไปด้วยกัน

3. ลำเกี่ยว คือ ทำนองที่ผู้วิจัยได้แนวคิดมาจากลายเตี้ยหัวโนนตาล นำมาประยุกต์ให้มีท่วงทำนองที่มีโครงสร้างจังหวะเดิม แต่เพิ่มตัวโน้ตของแต่ละห้องเพลงให้เป็นแนวใหม่ ในรูปแบบลำเกี่ยว

4. ลองซอ คือ การนำเอาลายแคนทำนองทางสั้นบางท่อน ที่มีจุดเด่นของลายแคนที่ชื่นชอบของหมอแคนแต่ท่าน เช่น อาจารย์บัวชัยศิลป์ แก้วแสนไชย อาจารย์ทองคำ ไทกล้า อาจารย์หนูกัน ศรีเชียงพิมพ์ อาจารย์สมหวัง แอวอ่อน อาจารย์ทองคำ เต้าทอง และองค์ความรู้ที่คณะผู้วิจัยได้สะสมประสบการณ์ นำมารวบรวมร้อยเรียงเชื่อมต่อกันขึ้นมาใหม่ โดยการเรียบเรียงท่วงทำนองนี้มีความสัมพันธ์เข้ากันได้เหมาะสมกัน มีจังหวะที่สนุกสนานและไพเราะ จึงเรียกทำนองนี้ว่า “ลองซอ” ซึ่งมีความหมายว่า การเคียงช้างเข้าคู่กันได้ลงตัวอย่างเหมาะสม

5. รำวงเกี่ยว เป็นทำนองที่ได้แนวคิดมาจากท่อนรำวงลาวในลายสุดสะแนน หรือในการลำเกี่ยวของหมอลำกลอน ซึ่งคณะผู้วิจัยอยากให้ท่อนรำวงเกี่ยวนี้ ให้อารมณ์และสำเนียงของเพลงคล้ายทำนองมโหรีอีสาน จึงนำ 2 ทำนองนี้มาประยุกต์เป็นท่อนรำวงเกี่ยว

6. เเหิน เป็นชื่อที่เรียกในลายแคนทำนองทางสั้น ทั้ง 3 ลาย ได้แก่ 1) ลายสุดสะแนน 2) ลายโป้ซ่าย และ 3) ลายสร้อย “ลูกเหิน” ก็เรียก “เหิน” มีความหมายว่า เหาะ ทะยานขึ้น ในการเดี่ยวแคน “เหิน” จะเป็นการประสานของ 2 ทำนอง พร้อมกันและมีความไพเราะมาก จึงนำ “เหิน”

หรือ “ลูกเหิน” มาใช้เป็นชื่อในท่อนเดี่ยวของโหวด ทำนองที่ใช้ในการเดี่ยวโหวด คือ ทำนองลายสุดสะแนน ของอาจารย์ทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ ที่ท่านได้เรียบเรียงขึ้นไว้ คณะผู้วิจัยได้นำมาในบางท่อนเพื่อใช้เป็นท่อนเดี่ยวของโหวด เรียกว่า “เหิน”

7. ส้อยน้อย เป็นชื่อที่เรียกเฉพาะตามลักษณะของการบรรเลงเดี่ยวแคนลายสร้อย ที่ฉีกทางเล่น กลเม็ดเด็ดพราย ออกไปเป็นลายน้อยได้ จึงได้นำมาเรียกใช้ในการเดี่ยวพิน

8. โป้ซ่าย เป็นชื่อที่เรียกจากลายโป้ซ่ายของแคน เมื่อเริ่มการบรรเลงเดี่ยวแคนลายโป้ซ่าย ผู้บรรเลงจะปิดเสียงโดสูงหรือหัวแม่มือข้างซ้ายค้างไว้เป็นเสียงเสฟ (Drone) คณะผู้วิจัยจึงเรียก “โป้ซ่าย” นี้เป็นชื่อเรียกในการเดี่ยวแคนของ ลายเกี่ยวลองซอ

9. ญ่าว เป็นชื่อที่เรียกในการลำกลอน ซึ่งมีจังหวะกระชับ คึกคัก สนุกสนาน ให้ความเพลิดเพลินไพเราะชวนฟัง เปลี่ยนอารมณ์ให้ผู้ฟังเกิดความไม่เบื่อในการฟังลำกลอน จึงเรียกใช้ชื่อ “ญ่าว” นี้ในการเดี่ยวซอลายเกี่ยวลองซอ

10. สะแนน เป็นชื่อของลูกแคนที่ช่างแคนนิยมเรียกในการทำแคน ซึ่งตรงกับเสียงซอล จึงนำมาเรียกใช้ในการเดี่ยวโปงลาง

11. ลองซอสินานวล หมายถึง ท่อนจบหรือท่อนลงของลายเกี่ยวลองซอ คือ นำท่อน “ลองซอ” มาเชื่อมกับ “สินานวล” ที่ใช้ในการลงกลอนของหมอลำกลอน เป็นท่อนลงของลายเกี่ยวลองซอ

อภิปรายผล

ในการสร้างสรรค์การประพันธ์ลายเกี่ยวลองซอ คณะผู้วิจัยได้นำแนวคิดจากทำนองทางสั้น คือ ลายสุดสะแนน ลายโป้ซ่าย และลายสร้อย มาเป็นแนวทางและโครงสร้างการประพันธ์ลายเกี่ยวลองซอ โดยใช้เครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสานในการบรรเลง ลายเกี่ยวลองซอเป็นลายที่มีท่วงทำนองจังหวะสนุกสนานรื่นเริงมีความไพเราะและมีคุณค่าทางด้านดนตรี คณะผู้วิจัยจึงได้สร้างสรรค์ลายเกี่ยวลองซอ ในรูปแบบการบรรเลงวงดนตรีพื้นบ้านอีสานที่เป็นทำนองทางสั้นขึ้น เพื่อนำไปใช้บรรเลงในโอกาสต่าง ๆ อันก่อให้เกิดประโยชน์คุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านอีสานสืบต่อไป

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

ในการสร้างสรรค์การประพันธ์ลายบรรเลงในวงดนตรีพื้นบ้านอีสาน ควรที่จะมีการสร้างสรรค์ในด้านต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1.1 สร้างสรรค์ในทำนองทางยาว เช่น ลายใหญ่ ลายน้อย ลายเซ ให้มีการเชื่อมต่อสัมพันธ์กันกับการบรรเลงลายเกี่ยวลงช่อง

1.2 สร้างสรรค์การบรรเลงวงดนตรีพื้นบ้านอีสานที่มีการขับร้อง (ลำ) ในทำนองทางสั้น และทำนองทางยาว

1.3 สร้างสรรค์ในการบรรเลงในวงดนตรีสากลแบบคลาสสิก

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการศึกษาครั้งต่อไป

การสร้างสรรค์ในครั้งต่อไปควรมีการรำ (ฟ้อน) ประกอบการบรรเลงลายเกี่ยวลงช่อง